



NORRLÄNDSK KÄNSLA FÖR JAPAN

Författare Emelie Sellin

TITELSIDA

SLU, Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Program/Utbildning: Trädgårdsingenjörsprogrammet, Design

Titel: Norrländsk känsla för Japan

Ämne: Trädgårdsdesign

Serietitel: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Nyckelord: Höga kusten, Japan, japanskträdgård, natur, trädgård, sten, träd, asymmetri.

Författare: Emelie Sellin.

Handledare: Märit Jansson, SLU, Alnarp,
LTJ-fakulteten, landskapsutveckling.

Btr handledare: Ann Bergsjö, SLU, Alnarp,
LTJ-fakulteten, landskapsarkitektur.

Examinator: Karin Svensson, SLU, Alnarp,
LTJ-fakulteten, landskapsutveckling.

Kurskod: EX0381

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsdesign

Omfattning: 15hp

Nivå och fördjupning: Kandidat (Grund C)

Utgivningsort: Alnarp, 2010

Omslagsbild: Fig 1, Akvarell av Emelie Sellin

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

FÖRORD

Tack vare mitt stora intresse för kultur och natur i allmänhet och japansk trädgård i synnerhet föll valet på detta ämne. Jag har alltid tilltalats av uttrycket inom traditionell japansk konst och trädgårdskonst. Igenkänning, harmoni och en viss förväntan har präglat min upplevelse av de japanska konsterna. Detaljerna och samspelet, spänningarna mellan olika element är något av det jag finner mest fängslande.

Att då läsa om och om igen i litteraturen att det japanska uttrycket skulle vara näst intill obegripligt för västerlänningar att förstå, fick mig att undersöka om det kanske kan bero på vad man har för referenser med sig hemifrån, i mitt fall Höga kusten i Ångermanland.

Tack till min mamma Eleonore Sellin som alltid tagit med mig och min bror ut i naturen och pekat på de fantastiska detaljer och konstverk som skapats där. Jag vill även tacka alla som lånat ut sina bilder, så att jag kunnat visa att likheterna finns.

Ett tack också till Märith Jansson, min handledare, utan vars hjälp och noggrannhet jag inte blivit klar.

SAMMANFATTNING

Det här är en uppsats som ligger till grund för en kandidatexamen i landskapsplanering vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. Valet föll på detta ämne sedan jag vid upprepade tillfällen läst i litteratur att skillnaderna mellan Japans och vår svenska natur och kultur är väldigt stora och känns främmande. Avsikten med arbetet har varit att visa på likheter mellan kulturen i Höga kusten i Sverige och kulturen i Japan. Vidare vill studien framhäva landskapens karaktär och uttryck för att där kunna finna likheter mellan de traditionella japanska trädgårdarna och vår svenska vilda natur i området, Höga kusten i Ångermanland.

Arbetet bygger till största delen på litteraturstudier av svenska och internationella källor. Studien innehåller även egna iakttagelser och frågor ställda till några boenden i Höga kusten. Arbetet inleds med kortfattade beskrivningar av respektive område, där jag tar fasta på vissa beröringspunkter. Studien har slutligen mynnat ut i några designskisser.

Den japanska trädgården i Ronneby brunnspark i Blekinge har använts som referensobjekt i arbetet. Observationen har främst berört hur den japanska trädgården smälter in i den omgivande svenska naturen. I studien vill jag utreda hur man kan tillämpa en del av det japanska uttrycket i Höga kustens trädgårdar.

I arbetet uppmärksammas flera beröringspunkter mellan Japan och Höga kusten. Tydliga likheter påvisas mellan vår natur och den japanska trädgårdskonsten. Trots olikheter visar studien att det japanska uttrycket mycket väl kan införlivas i våra norrländska trädgårdar utan att kännas främmande.

Tydligt är att inspiration från Japan kan berika utformningen av de svenska trädgårdarna. Vi skulle i större utsträckning kunna släppa in naturen i trädgården och låta de fria ytorna och asymmetrin i de japanska trädgårdarna inspirera. Designskisserna i arbetet ska visualisera begrepp och tillämpning och dra paralleller till vår svenska byggnadstradition.



Fig 2, Bambu i Ronneby
Brunnspark foto:
Emelie Sellin

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

TITELSIDA	II
FÖRORD	III
SAMMANFATTNING	V
INLEDNING	1
Bakgrund	1
Syfte och Mål	1
Avgränsningar	1
Metod	2
Arbetets struktur	2
MÄNNISKAN OCH NATUREN	3
JAPAN	5
Den japanska naturen	5
Kultur och Folketro	5
Trädgården, Stenen i trädgården	5
Mossa i trädgården	6
Vatten i japanska trädgårdar	6
Palatsträdgården	7
Årstiderna	8
Naturen inspirerade	8
Tempelträdgården	8
Trädgården förändras	9
Teträdgården	10
Oliksidigt	10
HÖGA KUSTEN	12
Naturen i högakusten	12
Svensk folketro och kultur	13
Vårdträd	13
Tallen	13
Trädgårdens utveckling	14
RONNEBY BRUNNSPARK	15
RESULTAT	19
Enkät	19
Litteratur studie	19
Referensobjekt	20
Designförslag	21
DISKUSSION	23
Förändrad syn på trädgård?	23
Ute & inne	24
Metodkritik	25
Slutsatser	25
KÄLLFÖRTECKNING	27
Figurförteckning	28
BILAGA 1	
BILAGA 2	

INLEDNING

Bakgrund

Det finns mycket skrivet om japanska trädgårdar och deras speciella uttryck. Exempelvis i Themes in the history of Japanese garden art¹ och Japanska rum.² Ett flertal av dessa skrifter vill påvisa att skillnaderna mellan den västerländska och japanska synen på trädgård är stora och att den japanska trädgårdssynen är för svår för en västerlänning att förstå.³ Detta nämns också på informationstavlan i anslutning till den japanska trädgården i Ronneby Brunnspark. (Hela texten återfinns i Bilaga 1.)

Eftersom jag personligen aldrig har känt mig främmande inför det japanska formspråket vill jag ifrågasätta denna uppdelning. Många av formerna och materialen i de Japanska trädgårdarna känns hemtama för mig. Därför blev det intressant att ta reda på hur vi påverkats av naturen där vi vuxit upp. Ett intresse att undersöka eventuella gemensamma nämnare i svenska respektive japanska miljöer har drivit mitt arbete framåt. Jag är intresserad av att undersöka om jag kan visa på konkreta likheter mellan de till synes olika förutsättningarna mellan Japans och Sveriges natur och trädgård. Ett ökat intresse för det japanska uttrycket urskiljs i utbudet av nyare litteratur, exempelvis i titlar som Japansk trädgård på svenska.⁴

Syfte och Mål

Syftet med arbetet har varit att fördjupa mig i den japanska trädgårdens formspråk för att hitta paralleller i det norrländska landskapet och synliggöra gemensamma ståndpunkter och synsätt i våra skilda kulturer. Det för att skapa ett ökat igenkännande mellan kultur och länder. För att uppnå mitt syfte har jag valt att inrikta mitt arbete mot följande delmål:

- att undersöka hur vi påverkas av landskapet och kulturen vi växer upp i.
- att identifiera likheter mellan traditioner och ideal i Japan och Höga kusten i Sverige.
- att ge exempel på hur traditioner och ideal inom japansk trädgårdskonst kan berika trädgårdssynen i norra Sverige.
- att identifiera likheter som finns mellan japansk trädgårdskonst och naturen i Höga kusten.

Avgränsningar

På grund av arbetets omfattning har begränsningar gjorts genom att fokusera på vissa karaktäristiska element i den japanska trädgården. Jämförelseområdet i Sverige begränsas till den norrländska trädgårdskulturen i Höga kusten-området. Detta beroende på att det är där jag är född och uppvuxen.

¹ Kuitert, Wybe, Themes in the history of Japanese garden art, 2002

² Fridh, Kristina, Japanska rum, 2004

³ Nitschke, Günter, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993

⁴ Barw, M, Domines, A, Kastrup, U, Sjunnesson, B, Japansk trädgård på svenska, 2006

Metod

Arbetet baseras främst på litteraturstudier, men även på en enkätundersökning samt på studier av referensobjekt. I litteraturen har jag studerat det japanska uttrycket och formspråket inom trädgårdskonsten, för att få en uppfattning om dess viktigaste element och de olika symbolernas betydelse. Litteraturen är både svensk och internationell och består i huvudsak av böcker och ett fåtal artiklar.

I en enkätstudie har jag frågat sju personer boende i Höga kusten om vad som är deras favoritplats och vad det är som utmärker den. Finns det någon karaktär i Höga kustens natur, landskap, som de saknar när de reser bort? Avslutningsvis tillfrågades personerna om de har något träd de föredrar, eller har någon speciell relation till. De tillfrågade har olika bakgrund i fråga om yrke, ålder och utbildning. Alla bor eller har bott i Höga kusten området. På grund av det geografiska avståndet har frågorna ställts via e-post. Angreppssättet har varit kvalitativt, med målet att finna olika aspekter. Likartade svar är därför ej redovisade. Alla tillfrågade har inte svarat. Samtliga frågor och svar återfinns i bilaga 2.

Som referensobjekt har jag studerat den japanska trädgården i Ronneby Brunnsark, vilken formgavs genom ett samarbete mellan den japanske landskapsarkitekten Akira Mochizuki och svenska landskapsarkitekten Sven-Ingvar Andersson. I Ronneby har jag i första hand studerat uttrycket, och hur den japanska trädgården interagerar med den omgivande svenska naturen.

Största delen av arbetet är koncentrerat på att identifiera de element som karaktäriserar den japanska trädgården och hur dessa karaktärer även går att finna i vår "vilda" natur i Höga Kusten. Som ett led i bearbetningen av materialet och för att visualisera begrepp har jag arbetat fram några designskisser. Skisserna har fungerat som en visuell koppling mellan vår svenska byggnadstradition och bildmaterialet i litteraturen. Detta arbetssätt har gett mig möjlighet att visa hur japanska trädgårdselement skulle kunna införlivas i den norrländska trädgården.

Arbetets struktur

Arbetet inleds med en inblick i vad som formar oss människor, hur naturen där vi bor påverkar oss både fysiskt och psykiskt. Därefter följer en redogörelse över valda element och karaktärer i den japanska respektive Höga kustens natur, kultur och trädgård. Under rubriken Resultat sammankopplas de olika elementen och tydliga kopplingar görs. Här återfinns även designskisserna. Bilderna i arbetet hjälper till att visualisera likheterna mellan Japans trädgårdar och Höga kustens natur.

MÄNNISKAN OCH NATUREN

Den humanistiska forskningen visar att vår självbild hänger samman med naturen. Människan påverkas av landskapet hon växer upp i. Många kända svenska författare har skrivit om det speciella förhållandet mellan människa och träd, eller sin hembygds präglning av jaget. Bland dessa kan nämnas Wilhelm Moberg, Harry Martinsson, Ivar Lo-Johansson och Sara Lidman.⁵

Särskilt barndomens sinnliga upplevelse av naturen medför att den senare utvecklas till en del av vår identitet. Den där speciella platsen präglar hela vårt förhållningssätt till vår omgivning. Studier visar även att kulturen spelar en stor roll. Vi värnar om naturen och samtidigt om vår egen identitet.⁶

Naturen är viktig för människan och den kan få en mer framträdande roll när vi upplever någon form av kris i livet. En sten kan bli en vän att lita på, någon som kravlöst ”lyssnar” utan att kräva något i gengäld. Ett stormigt hav kan ventilerar instängd ilska och frustration. Vi får hela tiden signaler från naturen även om vi inte medvetet uppfattar dem. Den uråldriga stenen hjälper oss att få ett nytt perspektiv på våra problem⁷ (Se fig, 3 på nästa sida).

Den grundläggande känslan och identifieringen med vår omgivande natur är något rent mänskligt och något som förenar över landsgränser och kulturer. Stenarna, träden och vattnet som är så viktiga i den japanska trädgården finns också representerade i vår vilda natur och blir därigenom en sammanbindande länk som ger en känsla av igenkänning, inte främlingskap.

⁵ Christensson, J, Landskapet i våra hjärtan, 2002, s. 9, 19-20

⁶ Nordström, M, Barndomens landskap formar vår identitet, 1998

⁷ Ottosson, J, Naturens betydelse i en livskris, 1997

Nästa sida, Fig. 3 Slottedalsskrevan, Skule,
foto Göran Omnell



JAPAN

Den japanska naturen

Japan består av fyra större öar och över tre tusen små öar. Landet karaktäriseras av vulkaniska berg och varma källor. Cirka trettio vulkaner är fortfarande aktiva. Landskapet domineras av djupa dalgångar med kantiga stenar och ringlande floder samt en karg kust med sällsynta sandstränder. Landets långsträckta utbredning skapar stora klimatvariationer mellan de nordliga och sydliga delarna. Inlandet bjuder på utmaningar med dess starkt ondulerade landskap.⁸ Två tredjedelar av Japans yta är täckt med skog och i övrigt består en stor del av landskapet av plana risfält.⁹

Kultur och Folktro

I shintoismen, Japans äldsta inhemska religion, vördas förfädernas andar genom offer av mat, dryck och nyttoföremål. Olika gudomliga väsen ansågs ha sin boning i en unikt formad sten, ett pinat träd eller ett ovanligt vattenfall. Till en början fanns det inga tempel inom shintoismen utan man visade sin vördnad ute i naturen där de heliga platserna omringats av rep.¹⁰ I och med denna enkla markering blev naturen ”kulturifierad” och därigenom beundrad. Stenen eller trädet är dock fortfarande en sten eller ett träd men på samma gång natur och kultur till lika delar.¹¹ Tallen, Matsu på japanska, är central i Zen-kulturen och finns representerad i alla olika storlekar och ofta minutsiöst formade för att se gamla och väderbitna ut.¹²

Trädgården, Stenen i trädgården

Karaktäristiskt för de japanska trädgårdarna är en tydlig beundran för naturliga, vackra stenar och klippor (Se fig, 3). Däremot förekommer väldigt sällan natursten som byggnadsmaterial i traditionell japansk arkitektur. Natursten uppskattas för sin speciella form, färg eller textur. Vissa stenar fick till och med karaktäristika, som huvud, fot, fram och baksida. Dessa stenar kunde även fraktas betydande sträckor för att inta en hedrande plats i någons trädgård.¹³

Stenar i grupper om tre härstammar från Naraeran (år 710-794). Det finns två olika sätt att placera stenarna: enligt hinbunseki-gumi där stenarnas bas bildar en oliksidig triangel i horisontalplanet, och sanzonseki-gumi som bildar en triangel vertikalt. Dessa stenformationer återfinns som enskilda element eller som en del i en större helhet genom hela den japanska trädgårdshistorien. I Japan används de tre komponenterna; en stor, en mellan sten och en liten sten för att skapa dynamik i udda antal¹⁴ (Se fig, 4).

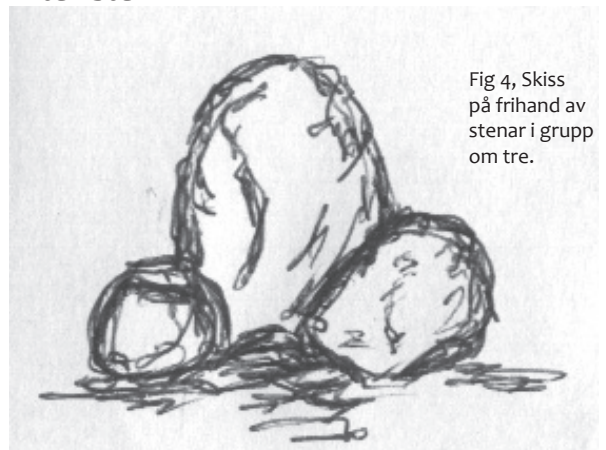


Fig 4, Skiss på frihand av stenar i grupp om tre.

⁸ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993 s.14

⁹ Bra Böckers Lexikon, Sökord: Japan, 1978

¹⁰ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, s.15-18

¹¹ Kaminka, I, Ingen pick-nick, 1988, s. 31

¹² Barw, M, m.fl, Japansk trädgård på svenska, 2006, s. 76.

¹³ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, s.18-19

¹⁴ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993, s. 25

Sköldpadd- och Tranön, är hämtad ur en Taoistisk myt om fem öar där det levde odödliga, evigt unga människor i fullständig harmoni. De tog sig fram på ryggen av tranor och deras öar bars på ryggen av jättesköldpaddor. När berättelsen senare kom till Japan förvandlas dessa öar till en; Horai-san. Den blev ett berg, en ö eller en sten och ibland en tran- eller sköldpadda (Se fig. 5).¹⁵ Tranor och sköldpaddor blev symboler för långt liv.¹⁵

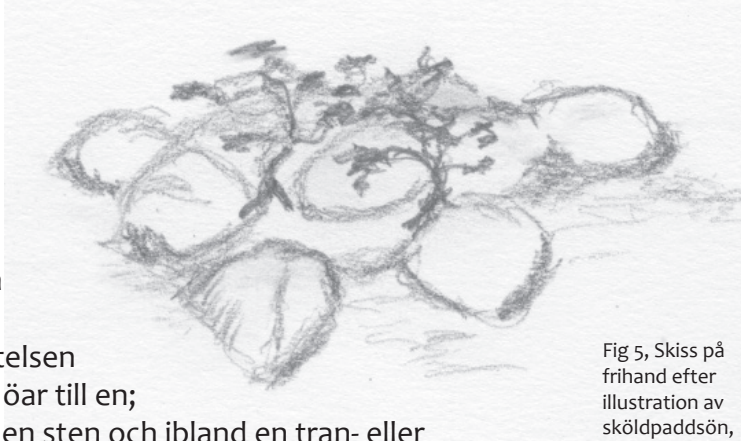


Fig 5, Skiss på frihand efter illustration av sköldpadda, (Fridh, 2004).

Mossa i trädgården

Under Naraeran skapades också, av en präst vid namn Gyoki, vad som skulle komma att bli en av de mest kända mossträdgårdarna, nämligen trädgården vid Saiho-ji utanför Kyoto. Templet kom att kallas Koke-dera, mosstemplet. Trädgården restaureras år 1339 av Zenprästen och trädgårdsarkitekten Muso Kokushi. Mossan var inte planerad utan spred sig naturligt i trädgården och bidrar nu i hög grad till skönheten (Se fig.6). Koke-dera, mosstemplet, togs upp på UNESCO's världsarvslista 1994.¹⁶



Fig 6, Koke-dera, mosstemplet, Kyoto. foto: Märit Jansson

Vatten i japanska trädgårdar

År 794 flyttade Japans Kejsarliga styre till den nybyggda staden Heiankyo och den staden kom även att ge namn åt en historisk period, Heian-eran, som sträckte sig fram till år 1185.¹⁷ Att skapa en trädgård under Heian-eran var i huvudsak att anpassa de naturliga bäckarna och dammarna till ett passande format för en trädgård och dekorera dem med stenar. Placeringen av stenarna var det första som gjordes för att markera de viktigaste dragen i trädgården. Även byggnadernas placering markerades med stenpelare. Trädgårdar under den här perioden var inget som helt modellerades fram efter tycke och smak utan det var mer ett framhävande av redan existerande element, och var i stora delar en fortsättning på det omgivande landskapet.¹⁸ Att de små bäckarna i trädgården rann från nordöst till sydväst berodde delvis på att det i Heian där trädgårdskonsten utvecklades var vattnets naturliga väg. I Heian sluttade ofta marken från norr till söder. Om vattnet antrade trädgården från något annat vädersträck leddes det helt enkelt om så att det kom att rinna i "rätt" riktning.¹⁹ Från senare delen av 1000-talet finns en tydlig grundform av vatten i den japanska trädgården beskriven. Enligt denna notering om trädgårdsarkitektur i Sakutei-ki (japans äldsta bok om trädgård) sägs: "To ensure good fortune, water must flow in from the east, pass beneath the floor of the house and flow out to the south-west".²⁰ Detta för att vattnet ska kunna spola bort onda andar från huset och trädgården.

¹⁵ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, 2002, s. 23

¹⁶ Yamasa Institute's Multimedia Studio, Japan Travel Guide, www.yamasa.org/japan/english/destinations/kyoto/saihoji.html, 2010-03-01.

¹⁷ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, 2002, kap 1

¹⁸ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, 2002, s. 51-52

¹⁹ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, 2002, s. 38-40

²⁰ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993, s.39

Palatsträdgården

Anledningen till att palatsen och framstående personers hem i Japan var oregelbundet uppförda hus och trädgårdar anses bero dels på topografin, dels en påtalad aversion mot det symmetriska.²¹

Ett återkommande tema i palatsens och aristokratins trädgårdar var en stor damm med en eller flera öar, en stor öppen sandplan på huvudbyggnadens södra sida och en liten bäck som slingrade sig fram och mynnade ut i dammen. Stranden och öarna var förbundna via broar i skilda utföranden. Den stora tomma ytan framför huvudbyggnaden användes för olika festligheter och ceremonier. På dammen färdades man i speciella båtar och öarna och paviljongerna agerade scener för musiker.²² Den vita sandplanen i söder hade från början endast två träd, ett citrusträd och ett körsbärsträd som stod på var sin sida om entrén till Shishin-den, den centralt placerade huvudbyggnaden (Se fig, 7). Denna i övrigt tomma gård användes till olika religiösa- och stadsändamål då de tidiga japanska kejsarna var både stadsöverhuvuden och överstepräster. Den avskalade miljön utgjorde en passande bakgrund till de vid hovet färgrika ritualerna, som lånats från Kina, samt de heliga danserna som utfördes för att åkalla gudarna. Under samma tidsperiod som den avskalade formella trädgården existerade även små intima trädgårdsrums som ofta dominerades av en enda växt eller växtslag.²³

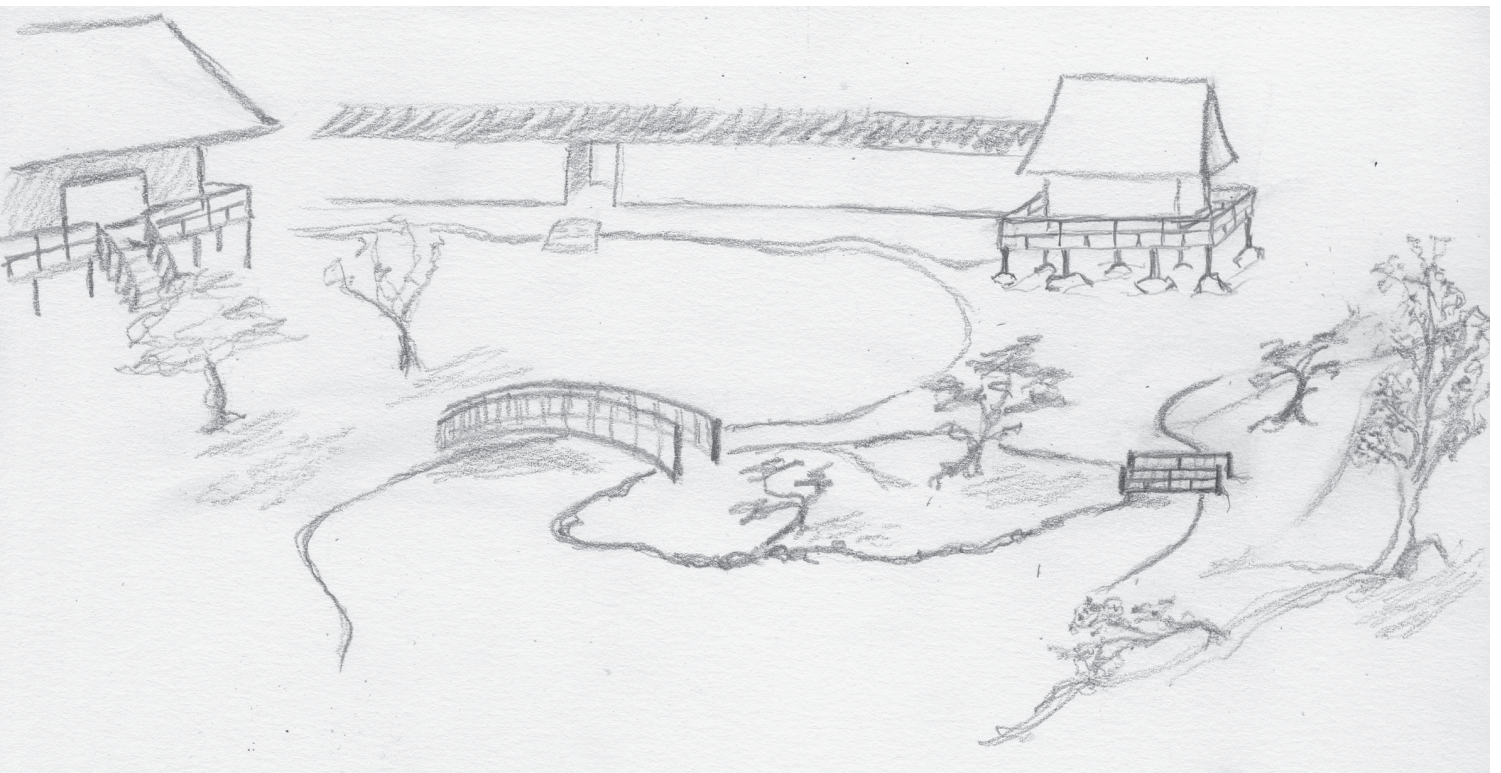


Fig. 7 Skiss på frihand efter Figure 3,
Representation of the Heian-period palace architecture, Kuitert 2002.

²¹ Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 7-11 [Ota 1975, p.24; Tamura 1964, p.54]

²² Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 7-11

²³ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993, s.37-38

Årstiderna

Japaner uppskattar skiftningarna i de olika årstiderna. Hösten är favoriten med starka färger i gult, rött och lila, trots att den även innehåller ett uns av sorg inför den stundande vintern (Se fig, 8). Våren med naturens uppvaknande efter vintern och blommande träd skattas även den högt.²⁴ The "Tale of Genji", skriven av en hovdam vid namn Murasaki Shikibu runt ettusentalet, beskriver en trädgård som är indelad i fyra delar efter de olika årstiderna, för att framhäva var och ens individuella skönhet. Berättelsen kom att spela en betydande roll för trädgårdskonstens utveckling, tillsammans med det kända verket Sakuteiki. Kända teman i dåtidens poesi är kullarna med körsbärsträd som representerade våren. Under sommaren uppskattades den täta skuggan, medan höstens skönhet beskrevs med hjälp av fält med lönnar i sprakande färger. Vintern symboliserades av de snötäckta tallarna.²⁵



Fig. 8 Lönn, foto Eleonore Sellin

Naturen inspirerade

Det var ett fåtal personer inom Heian-hovet som kom att ägna sig åt trädgårdskonst. Även präster nämns när det gäller planering och design av olika trädgårdar. Vilka som gjorde det praktiska arbetet nämns däremot inte. Det framgår dock av anteckningar från år 1018 att det inte var aristokratin som besatt den nödvändiga kunskapen för att förverkliga sina idéer. Trädgårdsdesign som sådan existerade praktiskt taget inte innan Heian-eran och inspirationen hämtades därför direkt från naturen. Ett enormt arbete lades ner på att forma träd och buskar efter de naturliga förebilderna, genom beskärning och uppbindning. I skrifter från denna tid hittar man målande namn på de olika element som förekom i trädgårdarna, så som "The Mountain Stream Style", "The Ocean Style", "The Field Island" eller "The Rocky Island". Alla dessa stilar innehöll få växter. Även vattenfall fick namn som beskrev dess karaktär "Running Falling" och "Falling Like Linen". Det var också av största vikt att de olika elementen passade in i det befintliga landskapet, och anpassades därefter.²⁶ (Se fig, 9)



Fig. 9 Lindfallet, i Örnsköldsviks kommun
foto Thomas Birkö

Tempelträdgården

Det finns många gemensamma drag hos palatsträdgården och tempelträdgården. Den största avvikelsen torde vara väderstrecken. Den förstnämnda vetter mot söder medan tempelträdgården istället ligger i östlig riktning med huvudbyggnaden i väst där Amidas paradis ansågs ligga. Här finns också en uttalad symmetri och en axilär uppbyggnad med en Buddhafigur centralt placerad.²⁷

²⁴ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993, s.49

²⁵ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, [Hirokawa 1978, pp.300-301, citerar Kokinshu 39,91,225 och 340], 2002, s.41-47

²⁶ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, 2002, s. 27-33

²⁷ Kuitert, W, Themes in the history of japanese garden art, [Paine and Soper 1981, pp 291-323], 2002, s.20

Trädgården förändras, Muromachi-perioden (1334-1467)

Zen-prästerna var mycket engagerade i trädgårdarnas utformning och präglade utvecklingen som gick mot små sceniska trädgårdar som betraktades från ett visst håll, ibland även från andra våningen på ett hus. Ur detta föddes det som kom att kallas Kare-sansui, den torra landskapsträdgården.²⁸ I slutet av 1400-talet började det allena rådande kinesiska inflytandet att brytas upp. Detta visade sig i såväl arkitektur som måleri och trädgårdskonst. Zentemplen blev en plats för olika kulturella uttryck så som poesi, målning och teceremonier. Mindre tempel började byggas och även den omgivande trädgården krympte. Under 15- och 1600-talen utvecklades de rörliga väggarna, vilka gjorde att huset kunde öppnas upp mot trädgården och i samspel med denna bilda ”nya” rum. De små trädgårdarna var ofta omgärdade av en mur, häck eller annan friväxande vegetation. Marken var täckt av sand, grus eller mossa. Olika stenarrangemang pryddes ytan och i vissa fall fanns där även någon växt.²⁹ Kare-sansui trädgårdarna kan beskrivas som minimalistiska. Som i alla konstformer blir det lilla innehåll som finns kvar då särskilt viktigt, samt de olika komponenternas förhållande till varandra. I dessa trädgårdar går det att hitta flera paralleller till kalligrafi och tuschmåleri.³⁰

I uppbyggnaden av den sceniska trädgården fanns den högsta punkten i mitten av anläggningen. I bakgrunden fanns ett antal lägre höjder som bildade djup genom att visualisera avlägsna bergstoppar. I förgrunden fanns det ofta en plan sten som bildade en visuell förbindelse med verandan på vilken betraktaren satt. Detta gav en känsla av att balansera precis i kanten av den storslagna natur som gestaltades i trädgården. Stenträdgårdar bestående av en plan, krattad grusyta med omsorgsfullt placerade stenar gav ofta en känsla av rörelse från vänster till höger.³¹ (Se fig. 10)

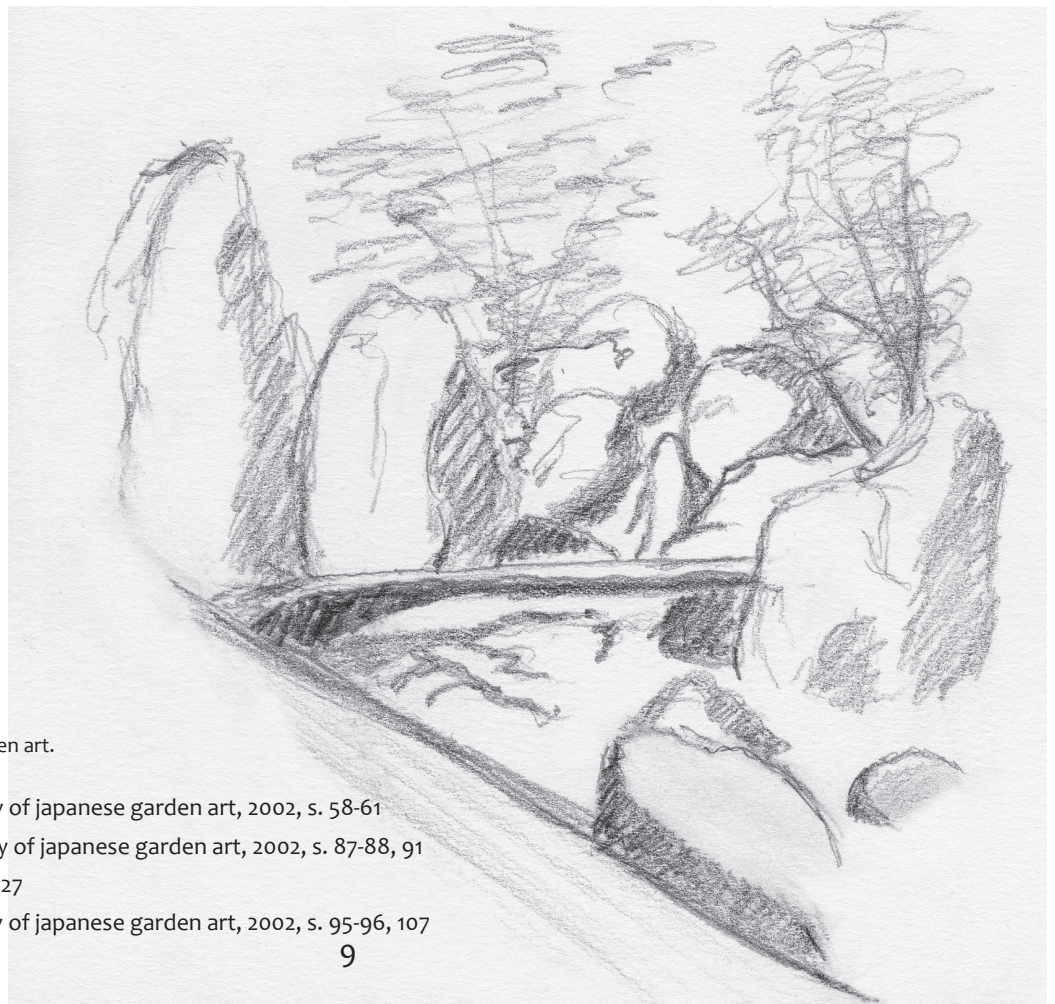


Fig 10, Skiss på frihand efter Figure 30, The drywaterfall rock arrangement in the garden at the temple Daisen-in, Themes in the history of Japanese garden art.

²⁸ Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 58-61

²⁹ Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 87-88, 91

³⁰ Fridh, K, Japanska rum, 2004, s.127

³¹ Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 95-96, 107

Teträdgården

I och med te-trädgårdens uppkomst tillkom nya material och detaljer i trädgården, såsom "handfat" och lanternor/lyktor, båda på sitt sätt nödvändiga element för genomförandet av teceremonin. Dessa båda element har haft många olika utföranden men gemensamt för båda är att de först och främst hade en praktisk uppgift.³²

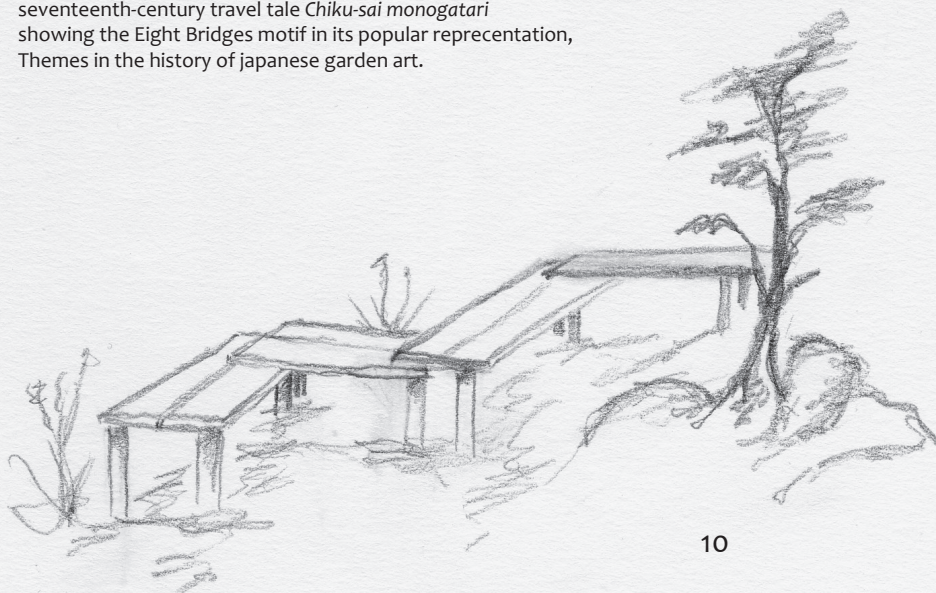
I början av 1600-talet ökade intresset för olika markmaterial och bearbetade stenar började användas. Cementerade gångvägar nämns redan 1596.³³ I slutet av 1600-talet nådde teceremonin sin höjdpunkt i Japan, men den hade sitt ursprung i södra Kina. Te-trädgården, Roji, som växte fram som en inramning till tehuset, är en japansk skapelse. Den här typen av trädgård ska inte som de tidigare betraktas utan istället beträdas och leda besökaren fram till tehuset. Vandringen genom trädgården kom att bli en viktig del av själva teceremonin. Trädgårdarna dominerades av högst medvetet placerade trampstenar, tobi-ishi (Se fig 12 på nästa sida). De användes dels för att ta sig fram utan att skada växtligheten, dels för att bestämma en besökares vyer och flöde genom trädgården. Allt var utformat för att öka medvetenheten både kroppsligt och själsligt. Enligt Rikyu (Zenbuddistisk munk och temästare) måste följande saker lämnas innan man äntrar Roji "your religion, your neighbor's treasures, your in laws, the wars in the country, virtues and vices of men".³⁴ Trädgården skulle främst upplevas som enkel och rustik och den skulle inte distrahera besökaren från den inre resan under vandringen fram till tehuset.³⁵ Shakkei kallas det att låna in en del av det omgivande landskapet till trädgården via siktlinjer. För att detta ska låta sig göras behövs en sammanbindande länk mellan vyn och trädgården. Den kan bestå av återkommande former i växtligheten, trädstammar, himlen eller ett föremål.³⁶

Oliksidigt

Asymmetri är något som genomsyrar de japanska trädgårdarna. Ett skapande med ofullbordade former som låter åskådarens fantasi fylla i de resterande delarna. Assymetri ger en spänning och ständig förändring där åskådaren inte förblir passiv utan en del av vad han/hon ser och upplever.³⁷

Rena fantasiträdgårdar existerade också. I mitten av 1600-talet byggdes en trädgård med åtta broar inspirerad av bland annat poesi och andra skrivna verk från Heianeran. Det finns även illustrationer med liknande broar, delvis överlappande och placerade i vinkel mot varandra.³⁸ (Se fig, 11)

Fig 11, Skiss på frihand efter Figure 56, Scene from the early-seventeenth-century travel tale *Chiku-sai monogatari* showing the Eight Bridges motif in its popular representation, Themes in the history of Japanese garden art.



³² Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 158

³³ Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 159

³⁴ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993, s.150 [citerad från: Ueda, M., 1967, p. 88.]

³⁵ Nitschke, G, Japanese gardens: right angle and natural form, 1993, s.150-155

³⁶ Fridh, K, Japanska rum, 2004, s.124

³⁷ Fridh, K, Japanska rum, 2004, s.75

³⁸ Kuitert, W, Themes in the history of Japanese garden art, 2002, s. 168-169



Fig. 12 Stig av trampstenar i Ronneby
brunnspark foto Emelie Sellin

HÖGA KUSTEN



Fig. 13 Klippstrand i Högbonden, med den karaktäristiska röda graniten. foto Lars Guvå

Naturen i Höga kusten

Höga kusten i Ångermanland blev år 2000 utsedd till världsarv på UNESCOs världsarvslista. Detta på grund av den unika landhöjningen som är den största i hela världen och som fortfarande pågår med åtta millimeter per år. Totalt har kustlinjen höjt sig 285 meter över havet. Landskapet är kuperat, med mycket berg i dagen. Berggrunden består av flera olika skikt med tydliga karaktärer som den röda graniten och den mörkgrå diabasen (Se fig. 13).



Fig. 14 Klapperstensfält, Skuleskogen, foto Agne Säterberg

Här finns allt från dramatiska raka klippväggar till stora klapperstensfält som inlandsisen lämnat efter sig (Se fig. 14). Även på de mest utsatta ställen på småöarna i skärgården klänger sig vindpinade tallar fast. Växtligheten i detta område skiljer sig från det övriga landet. De branta klippväggarna vända åt söder ger helt andra förutsättningar än de flacka sluttningarna mot norr. Detta innebär att många både sydliga och alpina arter går att hitta inom ett väldigt begränsat område.³⁹

³⁹ Birkö, T och Forsgren, F, Örnsköldsviks naturguide, 2000, s. 71

Svensk folktro och kultur

Av Asatro och Vaner finns inte mycket kvar idag. Asagudarna hade trädslag som var helgade åt dem personligen. Tor hade eken och rönnen, Odens träd var asken som också anses vara världsträdet Yggdrasil och äppelträdet symboliserade Idun.

Vårdträd

Något av den gamla folktron fanns kanske kvar i människors medvetande när de valde vårdträd till sin gård. En och annan tror dock fortfarande på oknytt av olika slag som vittra, vättar, skogsrå och vikten av att visa respekt för gamla träd. Sedan gammalt ansågs vättar och tomtar bo i eller under gårdens vårdträd. Faktum är att ända fram till förra sekelskiftet offrades öl eller mjölk till gårdens vårdträd vid speciella tillfällen.⁴⁰

Vårdträden ansågs ha en inneboende makt och beskyddade gården och dess invånare, i gengäld fick ingen skada tillfogas trädet, för då hämnades det. Det finns gott om historier om folk som huggit ner ett stort gammalt vårdträd och kort därefter har hela gården brunnit ner.⁴¹ I Norrland var vårdträden ofta björk eller rönn. Dock verkar det som att det var ovanligt med barrträd som vårdträd.⁴²

Livsträd planterades ofta vid tillökning i familjen och barnets framtid tolkades i hur trädet växte och hur livskraftigt det var. Gick det illa för trädet kunde dock ett ersättningsträd planteras.⁴³

Tallen

Träd har spelat stor roll i vår kultur. Det är kanske inte så konstigt med tanke på att nästan hela den yta som inte består av berg är klädd med skog i Sverige. Tallen är ett fantastiskt träd som gett oss byggnadsvirke, takspån, skeppsmaster och terpentin. Trädets nya skott lär innehålla mer C-vitamin än en apelsin och har räddat många från skörbjugg. Den har gett oss allt från brännvin till brädor till kistan. Tallar har tillskrivits många olika egenskaper (Se fig, 15). Det har funnits Fisketallar, Mjölktallar, Spöktallar, och Suptallar, vissa av dem fick till och med namn, och dessa tallar rördes inte av någon. Om någon skulle fälla en tandvärkstall så skulle all värk drabba den som tog till yxan.⁴⁴

Som en sammanfattning av vår svenska folktro kan man säga att det alltid lönade sig att visa respekt för sin omgivning, hjälpa människor, djur och natur.



Fig. 15 Tall vid Gvalsjön, foto Eleonore Sellin

⁴⁰ Wahlström, M, Heliga träd, 2000

⁴¹ Gunnarsson, A, Vårdträden och vi, 2001

⁴² Glassel, A och Lindström, P, Hålla hus, Trädgårdar 2006

⁴³ Wahlström, M, Heliga träd, 2000

⁴⁴ Danielsson, J, Träd i myter och marker, 2002 s. 24-27

Trädgårdens utveckling

Någon trädgård i anslutning till huset har inte existerat i Norrland förrän i början av 1900-talet. Innan dess fanns små kålland och fruktängar men dessa var skilda åt och gårdsplanen användes som arbetsplats.⁴⁵

Kanske berodde detta också på bristen på åkermark. Det resulterade i att husen i byarna i regel samlades på steniga höjder, med mycket berg i dagen, vilket inte var någon idealisk odlingsplats.

Rabatter uppkom under 1800-talets andra hälft och då som mullbänkar. Det var jord som skottades upp runt foten på husen för att undvika golvdrag. I dessa jordvallar planterades krydd-, medicinal-, och biväxter och även mindre fruktträd. Från 1890 fram till 1920-talet började köksträdgården få en betydande roll även i norrländska trädgårdar för att nå sin höjdpunkt under andra världskriget. Under efterkrigstiden när odlingen inte längre var en nödvändighet förvandlades istället trädgårdarna till en plats för vila med gräsmattor och prydnadsbuskar.⁴⁶

⁴⁵ Glassel, A och Lindström, P, Hålla hus, Trädgårdar, 2006

⁴⁶ Glassel, A och Lindström, P, Hålla hus, Trädgårdar, 2006



Referensobjekt:

RONNEBY BRUNNSPARK

Studiebesök i Ronneby Brunnspark, Blekinge. Källan upptäcktes 1705 och parken grundades på 1750-talet och har fått många tillskott genom åren och omfattar idag 102 hektar. 1987 tillkom en Japaninspirerad trädgård. Den formgavs av Landskapsarkitekten och professorn Sven-Ingvar Andersson i samarbete med japanske Landskapsarkitekten Akira Mochizuki. I trädgården kan du se hur väl det japanska uttrycket smälter samman med den svenska naturen.⁴⁷

Toriin, (se fig, 16) portalen som inom Shintoismen visar entrén till en helig plats anas redan vid ingången till trädgården lockar besökaren vidare, över broar och via gångar med varierande underlag.

Fig. 16 Torii i Ronneby brunnspark
foto Emelie Sellin

Det glesa, oregelbundna staketet (se fig, 17) som omger delar av den japanska trädgården ger en tydlig avgränsning samtidigt som det tillåter den omgivande parken att påverka trädgårdsupplevelsen.

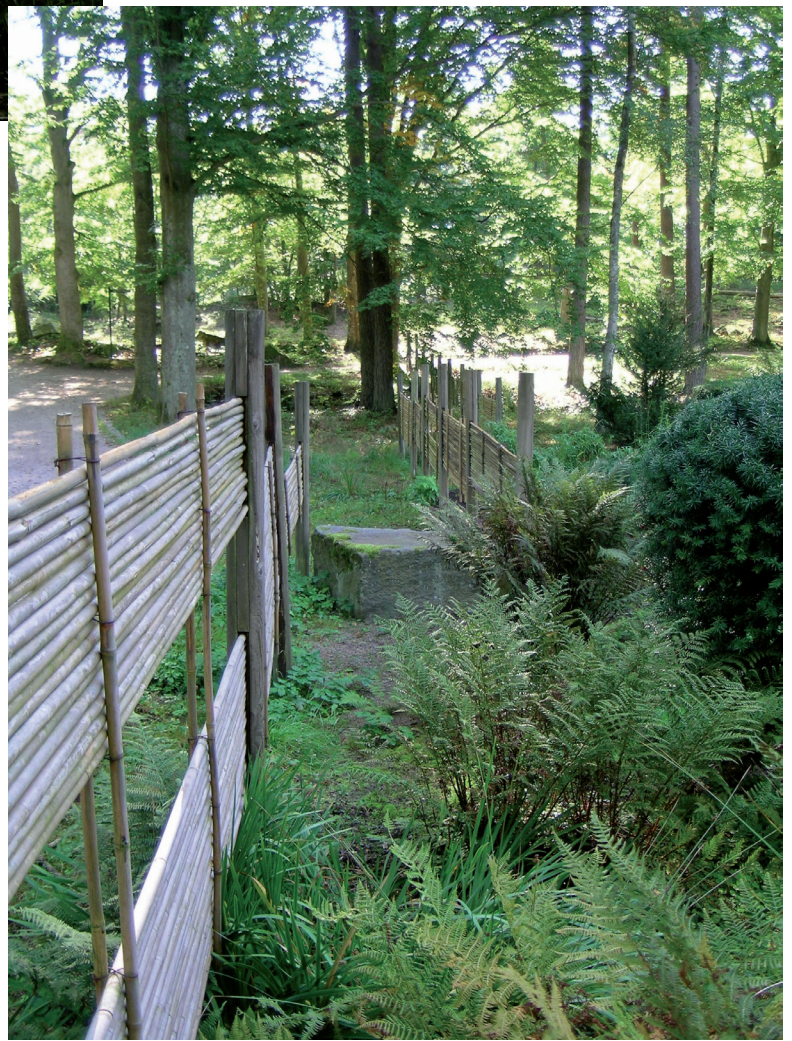


Fig. 17 Bambustaketet som delvis omger den japanska trädgården
foto Emelie Sellin

⁴⁷ Ronneby kommun, 2008

Avsaknaden av starka färger gör att de olika gröna nyanserna blir mer framträdande. Bladformerna blir tydligare när de fångas i ljusets spel. Ett lugn präglar platsen.

Det är svårt att avgöra om slänten som ses i fig, 18 är en del av trädgården eller inte, men formen på ormbunkarna leder onekligen tanken till formerna som finns representerade i den japanska trädgården.

Som en typisk japansk trädgård avslöjar utsikten från dess första bro (se fig, 19) inte hela trädgården men låter oss ana att det finns mer att upptäcka.

Fig. 18 Ormbunkar i Ronneby brunnsark
foto Emelie Sellin

Fig. 19 Vy över Tehuset i Ronneby brunnsark
foto Emelie Sellin



Hårt möter mjukt, en del av stengången som leder till tehuset (se fig, 20) omgärdad av grönska. Tempot sänks och sinnena får nya möjligheter att upptäcka detaljerna i omgivningen. Det är en tydlig karaktär från den japanska teträdgården (se sid 15).

”Vattnets” flöde blir synligt med hjälp av det krattade gruset och skuggspelet gör mönstret tydligare för betraktaren (se fig, 21). De små ”öarna” förändrar perspektivet och får vattnet att upplevas som större, mer vidsträckt.

Fig. 20 Ormbunke och stenlaggd stig i Ronneby brunnspark
foto Emelie Sellin

Fig. 21 Krattad sand i Ronneby brunnspark
foto Emelie Sellin



Den krattade "grusbäcken" ringlar sig fram och ger ett svalkande intryck till hela trädgården (se fig, 22). Placeringen av bäcken och den anslutande växtligheten är avgörande för upplevelsen av vatten.

Fig. 22 "Bäcken" ringlar sig fram i Ronneby brunnsparc
foto Emelie Sellin



Är det mossor på en sten eller en skog på ett berg? Perspektivet och tolkningen är viktiga redskap i betraktelsen av en japansk trädgård.



Fig. 23 Mossa i motljus, Ronneby Brunnsparc
foto Emelie Sellin

RESULTAT

Enkät

Favoritplatserna som nämndes i enkätsvaren var bland andra Högbonden och Skuleberget. De karaktärer som omnämns är rymden, avskildheten och variationen i landskapet. Storslagenheten i naturen får de som svarade på enkäten att känna sig privilegierade, inspirerade och omslutna av dess kraft.

Det de flesta saknar när de reser bort är framför allt spänningen i landskapet, det oförutsägbara i vår natur.

Bland favoritträden var det flera som nämnde lönnen och dess egenskaper, allt från dess avlövide vintersiluett till bidragandet av prassliga löv på senhösten. Framförallt omtalades de otroliga höstfärgerna som får lönnen att "brinna" i höstsolen. Andra favoriter var tallen som kan leva där det tycks omöjligt. Björken nämndes för dess fantastiska mångsidighet till både nytta och nöje och rönnen, för dess höstfärg och som skafferier åt småfåglarna. (För samtliga frågor och svar se BILAGA 2)

Litteratur studie

Flera av de typiska elementen i den japanska trädgården går även att hitta i naturen i Höga kusten området. Genom att studera bilderna i arbetet framgår detta tydligt. Likheter består bland annat av den karga naturen vid kusten som starkt påminner om den stiliserade Kare-sansui trädgården, vilken uppstod under inflytande av den Zenbuddistiska läran.

Traditionen att "låna" landskap, där man låter trädgården övergå i en höjd i det avlägset omgivande landskapet, är något som praktiseras flitigt i trädgårdarna runt Kyoto. Sättet att "förlänga" trädgården ut i det omgivande landskapet är något som definitivt kan tillämpas i Höga kustens område. Vikten av oväntade upplevelser och synintryck i den japanska trädgården för också tankarna till vårt (Höga kustens) varierade landskap. Höga kustens omväxlande karaktär är också något som personerna i enkätundersökningen har framhållit.

Naturen i Japan karaktäriseras av berg och öar, inte olik det som präglar Höga Kusten. Därigenom finns många beröringspunkter gällande material och form. Klippor och sten ger förutsättningarna för den pinade tallen, en tydlig karaktär både i Höga kusten och i Japan. Formen har stor betydelse, de tuktade tallarna i de japanska trädgårdarna påminner om trädets seger över elementen längst ut på klipporna i Höga kusten.

Landskapet vi växer upp i påverkar oss människor och blir till en del av vår identitet och det är troligen en av anledningarna till att det japanska uttrycket inte känns främmande för en person uppvuxen i Höga kustens landskap.

Skapandet av flera olika trädgårdsrum i de japanska trädgårdarna gör årets växlingar till ett skådespel. De tydliga avgränsningarna mellan årets fyra årstider är något vi i norr också kan dra nytta av på liknande sätt som japanerna.



*En japansk "sköldpaddö" eller en ö i Högakusten?
Här blir likheten mellan vår natur och den japanska
trädgårdskonsten särskilt tydlig. (Jämför med fig. 4 på sida 10)*

Fig. 24 Önskasjön, foto Agne Säterberg

Användandet av vårt inhemska växtmaterial skulle kunna förändras och förnyas genom beskärning, en teknik som har lång tradition i Japan.

Studien visar att likheterna mellan Shintoismen och svensk folktro är många. Tydligaste tecknet på detta är tron att andar och andra väsen bor i eller under träd och stenar. Ur detta synsätt föds vördnaden för de naturligt formade helgedomarna. Den svenska relationen till vårdträdet har tydliga likheter med Shintoismens förhållande till deras heliga träd i vilka förfädernas andar ansågs leva.

Referensobjekt

Besöket i Ronneby Brunnspark visar att den japanska trädgården och dess olika element berikar och framhäver den omgivande svenska naturen. Att den japanska trädgården och dess uttryck skulle kännas främmande vilket skylten vid entrén antyder, anser jag motbevisas av själva trädgårdsupplevelsen.

Designförslag



Fig, 25 Designskiss av Emelie Sellin

Här ovan presenteras ett gestaltningsförslag där den japanska trädgårdskonsten har applicerats på naturen vid Höga kusten i Sverige. Den karaktäristiska ojämna marken i Höga kusten har bevarats (Se fig, 25), och istället har jag låtit mig inspireras av den japanska byggstilen och placerat husen på pelare. Men detta byggnadssätt kan lika gärna härledas till de många båthusen i Höga kusten. För att få ett intressantare uttryck varierar golvhöjden i de olika delarna. Även trädäcken har olika höjd. På höger sida om huset sparas så mycket som möjligt av den uppvuxna tall- och granskogen (Se fig, 26). Här kan det passa att röja en glänta lite längre in och där plantera en lönn som bryter av och ger vackra höstfärger (Se fig, 27). I skogsbrynet har jag placerat ett antal formklippta buskar som kontrasterar mot det vilda. Inne bland tallar och stenar har några friväxande exemplar av Rhododendron fått sin plats. Mitt framför husen har jag placerat en liten vindpinad tall (den kan med markägarens tillåtelse hämtas från en närliggande plats eller på den egna tomten) (Se fig, 29). Det vänstra hörnet har fått sin form av en klippt granhäck alternativt en kallmurad stengärdesgård och precis i hörnet står ett japanskt körsbärsträd. Stranden kan helt naturligt se ut som den på Trysunda, med de slipade stenarna i vackra färger (Se fig 30).



Fig. 26 Skogen på Hälleberget, foto Eleonore Sellin.



Fig. 27 Illustration av gläntan som nämns på föregående sida.

Fig. 28 Bastu med lekfullt utformad brygga, inspirerad av de japanska fantasiträdgårdarna. (Läs mer på sid 15.)

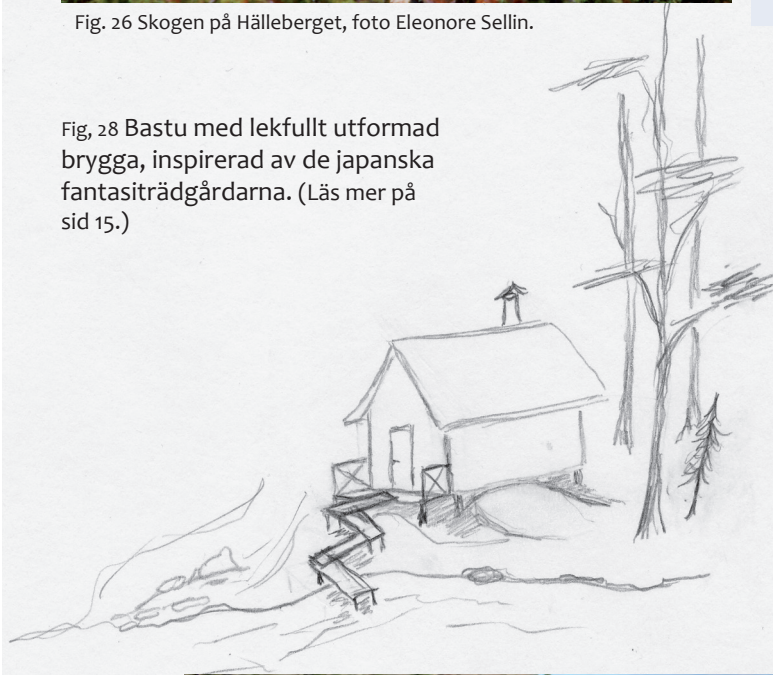


Fig. 29 Den pinade tallen.



Fig. 30 Trysunda, foto Agne Säterberg.

DISKUSSION

Något som jag mött i nästan all litteratur jag läst om Japan och japanska trädgårdar är att dess uttryck känns främmande för oss västerlänningar. Detta nämns också på informationstavlan i entrén till den japanska trädgården i Ronneby Brunnspark. Som jag ser det finns det tvärtom gott om paralleller i våra skilda länder, både i natur, kultur och folktro.

Flera av de karaktäristiska element som finns i den japanska trädgården finns också representerade i naturen i Höga kusten. Traditionen att "låna" landskap i Teträdgården är något som sker naturligt i vårt starkt ondulerade kustlandskap. De knotiga träden och stenarna är också välbekanta karaktärer, även om de sällan ses i våra trädgårdar.

Att leva ett liv där man till stora delar är utlämnad till naturen och dess väldiga krafter ger ett ödmjukt och respektfullt förhållande till densamma. För egen del är jag övertygad om att landskapet vi vuxit upp i präglar oss genom hela livet. Bland de erhållna svaren kan en stolthet över Höga kusten tydligt skönjas. Likheter mellan landskapen i Japan och i Höga kusten-området i Sverige skulle därför kunna innebära likheter också mellan de människor som lever där.

Förändrad syn på trädgård?

Jag tror också att vi västerlänningar i större utsträckning måste tillåta oss att vara helt och hållet på EN plats, utan att ständigt springa i förväg i tanken.

De japanska teträdgårdarna är ypperliga exempel på detta. De nästan tvingar besökaren att bli medveten om nuet. Där kan man lära sig att SE och inte bara titta. Det är kanske något vi kan ta till oss av den japanska Zenkulturen. Vi borde kanske ta oss tid att meditera, mötas och andas i våra trädgårdar, istället för att stressa över att vi inte har klippt gräset. Arbetet kan bli en form av terapi. Formandet av träd och buskar reducerar stress. Detta är något som kräver en medvetenhet i nuet och planering för framtiden. Formandet av träd genom beskärning utgör en viktig del av den japanska trädgårdskonsten.

Kanske ska vi låta oss inspireras av de japanska trädgårdarna. Saihoji-templet hade från början en traditionell japansk trädgård men allt eftersom har mossan tagit över och ger nu trädgården ännu en dimension. Jag tror att vi alla skulle vinna på att låta trädgården bli en levande del av naturen och se den utvecklas. Att leva med förändringarna och därigenom göra nya upptäckter som kan leda oss vidare i vår trädgårdsupplevelse.

Genom att låta oss inspireras av den japanska trädgårdskonsten kan vi börja använda vårt inhemska, beprövade växtmaterialet på ett annorlunda och mer varierat sätt. Därigenom erhålls en större variation i uttrycket och en mer koncentrerad trädgårdsupplevelse. Att skapa rum med olika användningsområden skulle ge en mer varierad trädgård med platser att uppsöka beroende på sinnesstämning. Eller som i den Japanska Palatsträdgården inrätta olika rum för olika årstider, som vart och ett framhäver personliga favoriter under årets gång.



Fig. 31 Klippa i Hällviken,
foto Eleonore Sellin

Ute & inne

I den japanska trädgården finner man en flytande gräns mellan ute och inne, huset förlängs ut i trädgården och trädgården tillåts komma in och påverka inomhus med ljud, vind och skuggspel. Vårt kallare klimat har inte riktigt inbjudit till liknande utformning av våra hem. Men det blir fler och fler som bygger så kallade "uterum" och om vi där skulle låta oss inspireras av den japanska byggstilen skulle vi kunna få en betydligt mer flytande gräns mellan inne och ute. Användning av typiska utomhusmaterial på golv och i väggar kan vara ett sätt att åstadkomma detta.

Metodkritik

Vissa av källorna är översatta till engelska eller svenska från japanska vilket innebär risk för viss subjektivitet vid översättningen. Mycket av mina egna värderingar och upplevelser finns med i detta arbete och har självklart präglat dess presentation. Tillfrågade personer tillhör bekantskapskresten, vilket kan innebära att de har liknande värderingar, däremot inte sagt att dessa inte är representativa för boende i Höga kusten.

Det har varit betydligt lättare att hitta information om svensk kultur än japansk och det kan medföra en viss obalans mellan återgivningen av de olika kulturerna.

Vid ett annat tillfälle vore det intressant att undersöka huruvida resultatet skulle ha blivit annorlunda om jämförelsen gjorts med södra Sverige som utgångspunkt.

Slutsatser

Parallellerna mellan Höga kustens natur och den japanska trädgården är många. De tydligaste är materialen, sten, barrträd och mossor. Genom att betrakta bilderna i detta arbete kan tydliga likheter skönjas mellan det japanska trädgården och naturen i Höga kusten. Nämnas bör också den knotiga tallen som i japanska trädgårdar framkommer genom minutsiös beskärning, plockning av barr och som i Höga kusten kan ses på de karga klipporna vid havet eller i en bergskreva.

Sättet på vilket japanerna bjuder in naturen i trädgården och låter dess olika skiftningar under året och över tid vara accenter, kan ge oss en vidare syn på begreppet trädgård och inspirera oss att ta tillvara den naturliga variationen.

Traditionen med små trädgårdar, ibland med en enda växt, som finns i Japan är också något vi i kan ta vara på i norra Sverige. Med färre växter att välja bland kan en tydlig karaktär vara minst lika fängslande som ett överflöd av olika växter.

Att skapa en plats via association och en viss sinnestämning är något vi kan ta till oss från den traditionella japanska trädgårdskonsten. Ett tydligt exempel på detta är den torra stenträdgården, Kare-sansui, som kan föra betraktaren till ett vidsträckt hav med öar.

Både vår natur och kultur påverkar hur vi uppfattar och tolkar vår omgivning. Vår gamla svenska folktro har många likheter med Shintoismen, bland annat tron på andar och gudar som lever i annorlunda formade träd, vilka tillskrivs särskilda krafter.



Fig. 32 Skeppsmaln',
foto Eleonore Sellin

*Ett annorlunda perspektiv på din omgivning kan vara det som behövs
för att verkligen SE det som finns runt omkring oss.*

KÄLLFÖRTECKNING

Böcker

Bra böckers lexikon, 1978, sökord: Japan, Bokförlaget Bra Böcker AB, Höganäs

Barw Monica, Domines Adrian, Kastrup Ulla, Sjunnesson Björn 2006, *Japansk trädgård på svenska*, Fälth & Hässler, Värnamo.

Christensson, Jakob 2002, *Landskapet i våra hjärtan*, Historiska Media, Lund.

Danielsson Jan, Ryckenberg Katarina och Bergman Fritz 2002, *Träd i myter och marker*, Svenska förlaget liv och ledarskap.

Fridh, Kristina 2004, *Japanska rum*, Fäldt & Hässler, Värnamo.

Kuitert, Wybe 2002, *Themes in the history of Japanese garden art*, J. C. Gieben, Amsterdam.

Nitschke, Günter, 1993, *Japanese gardens: right angle and natural form*, Taschen, Köln.

Nordström, Maria 1998, *Barndomens landskap formar vår identitet*. Olsson, Titti et al. Människans natur, det grönas betydelse för vårt välbefinnande, BTJ Tryck AB, Lund.

Örnsköldsvikskommun, 2000, *Örnsköldsviks Naturguide*, Daus tryckeri, Örnsköldsvik.

Artikel

Kaminka, Ika, 1988, Ingen pick-nick i parken, Ur *Utblick Landskap* nr3/1988.

WWW

Glassel, Anders och Lindström, Pernilla, 2006, *Hålla hus, Trädgårdar*, HÅLLA HUS – arena för byggnadsvård, hushållning och samhällsplanering, Sellefteå. Elektronisk, Tillgänglig: <http://www.hallahus.se/stilhistoria/pdf/traedgaardar.pdf> (2008-10-20)

Gunnarsson, Allan, 2001, Vårdträden och vi, Ur *Byggnadskultur* nr 2/2001, Elektronisk, Tillgänglig: http://www.byggnadsvard.se/index.php?option=com_content&view=article&id=342:vardtraeden-och-vi&catid=51:traedgard&Itemid=75 (2008-10-20)

Ronneby kommun, 2008-03-10, *Japanska trädgården*, Elektronisk, tillgänglig: <http://www.ronneby.se/publicweb/templates/WidePage.aspx?id=4134> (2008-09-24)

Wahlström, Maja, 2000-06-14, reviderad 2006-12-31, tidigare publicerad i Alfa Omega nr 4/5 2000, *Heliga träd, Om träds betydelse i våra äldre generationer*, Elektronisk, Tillgänglig: <http://www.multiart.nu/grimner/svenska/texter/heligatrad.html> (2008-10-20)

Yamasa Institute's Multimedia Studio, 2010, *Japan Travel Guide*, innehållet är skapat och underhålls av, Declan Murphy, studenter och personal på Yamasa Institute's Multimedia Studio. Elektronisk, tillgänglig: <http://www.yamasa.org/japan/english/destinations/kyoto/saihoji.html>. (2010-03-01)

Figurförteckning

- Fig 1, Akvarell av Emelie Sellin
- Fig 2, Bambu i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 3, Slottdalsskrvan, Skule, foto Göran Omnell, tidigare publicerad i Örnsköldsvikskommun, 2000, Örnsköldsviks Naturguide, Daus tryckeri, Örnsköldsvik.
- Fig 4, Skiss på frihand av Emelie Sellin, föreställande stenar i grupp om tre
- Fig 5, Skiss på frihand av Emelie Sellin, efter illustration av Sköldpaddson [ur Kastrup & Sjunnesson 1983:9], sid 59, Japanska rum.
- Fig 6, Koke-dera, mosstemplet, Kyoto, foto Märit Jansson.
- Fig 7, Skiss på frihand av Emelie Sellin, efter Figure 3, Representation of the Heian-period palace architecture, sid 8, Themes in the history of japanes gardenart.
- Fig 8, Lönn, foto Eleonore Sellin
- Fig 9, Lindfallet, foto Thomas Birkö, tidigare publicerad i Örnsköldsvikskommun, 2000, Örnsköldsviks Naturguide, Daus tryckeri, Örnsköldsvik.
- Fig 10, Skiss på frihand av Emelie Sellin, efter Figure 30, The drywaterfall rock arrangement in the garden at the temple Daisen-in, foto av: Wybe Kuitert, sid 96, Themes in the history of japanese garden art.
- Fig 11, Skiss på frihand efter Figure 56, Scene from theearly-seventeenth-century travel tale *Chiku-sai monogatari* showing the Eight Bridges motif in its popular representation, sid 170, Themes in the history of japanese garden art.
- Fig 12, Stig av Trampstenar i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 13, Högbonden, en del av Världsarvet Högakusten, foto Lars Guvå, <http://www.highcoast.net/sve.html> (20090524)
- Fig 14, Klapperstensfält, foto Agne Säterberg
- Fig 15, Tall vid Gvalsjön, foto Eleonore Sellin
- Fig 16, Totii i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 17, Bambustaketet runt japanska trädgården i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin.
- Fig 18, Ormbunkar i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 19, Vy över Tehuset i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 20, Ormbunke och stenlaggd stig i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 21, Karttad sand i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 22, "Bäcken" ringlar sej fram i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 23, Mossa i motljus i Ronneby Brunnspark, foto Emelie Sellin
- Fig 24, Önskasjön, foto Agne Säterberg
- Fig 25, Designskiss av Emelie Sellin
- Fig 26, Skogen på Hälleberget, foto Eleonore Sellin
- Fig 27, Illustration av glänta, Emelie Sellin
- Fig 28, Designskiss, Bastu, av Emelie Sellin
- Fig 39, Den pinade tallen, av Emelie Sellin
- Fig 30, Trysunda, foto Agne Säterberg
- Fig 31, Klippa i Hällviken, foto Eleonore Sellin
- Fig 32, Emelie Sellin i Skeppsmaln', foto Eleonore Sellin
- Fig 33, Skymning över Mossaträsk, foto Ove Källström, tidigare publicerad i Örnsköldsvikskommun, 2000, Örnsköldsviks Naturguide, Daus tryckeri, Örnsköldsvik.

BILAGA 1

JAPANSK TRÄDGÅRDSFILOSOFI

Det är mycket som hindrar oss västerlänningar att uppskatta värdet i en japansk trädgård. Först vaneföreställningar om hur en trädgård bör se ut. Den allmänna föreställningen hos oss är att den skall vara brukbar. Man skall kunna uppehålla sig på gräset, man skall kunna sitta i solen på en insynsskyddad plats mm. Barnen skall kunna leka i den, den skall producera frukt, blommor till buketter och grönsaker. Om vi inte skall använda den som bruksträdgård så skall den åtminstone imponera på grannar och goda vänner.

Alla dessa krav som vi ställer på en trädgård skulle en japan inte förstå. En japansk trädgård uppfyller således ej heller knappast något av våra krav. Detta är en kulturell tröskel.

Den japanska trädgården är, säger man, uttryck för en väv av filosofi, religion, livsform och allmän mentalitet, som är så speciell och så komplex, att det synes hopplöst för oss att försöka förstå den. Samma sak kan man kanske säga om japansk poesi, japansk film och japansk bildkonst. Och likaväl bevekas vi av dikterna, fascinerats av filmerna och tar konsten till oss både den gamla och den nya.

Det finns ytterligare en tröskel, att tillåta sig "släppa loss" egna fantasier och att vi vågar ge oss hän. Det är också ett hinder att vi inte är vana vid att se trädgården som ett estetiskt uttryck, att uppleva den som konst. Konst är alltid knutet till sin tid och till platsens mångartade förutsättningar och prägel. Men är den god, så bär den också i sig själv något som är tidlöst och universellt och är därför tillgänglig för alla som är öppna och mottagliga.

Så är det med den japanska trädgårdskonsten. Den dyrkar själva tidlösheten och människans allra mest grundläggande förhållande till materien, naturen. Det gör den genom den estetiska upplevelsen. Inte genom intellektuell tillvändelse, utan genom den omedelbara upplevelsen av färger, former och den okontrollerbara ström av känslor, som upplevelsen sätter igång. Här ligger, tror jag, den stora skillnaden mellan japanska trädgårdar och västerländska

Den japanska trädgården kan inte användas till något nyttigt. Men till det nödvändigaste - att finna ro i sig själv. Sådana kunde ju också våra trädgårdar vara, och några få är det. Men kunskapen om annan kulturs trädgårdar kan kanske hjälpa oss över tröskeln.

Sven-Ingvar Andersson

BILAGA 2

Vilken är din favoritplats i Höga kusten?

- Högbonden
- Barsta
- favoritplatsen är nog Hälleberget med sin vidsträckta utsikt över vårt växerrika landskap.
- ”Mitt Skuleberg” och Höga-Kustenbron som är Sveriges svar på San Franciscos Golden Gate.
- Min favoritplats i Högakusten är Skuleberget.
- Högbonden
- Skuleskogens nationalpark med Slåttdalsskrevan

Varför/vad gör den speciell?

(här får du gärna nämna både ett minne och ett speciellt landmärke, utsikt, träd, känsla eller något annat)

- Här kan du varva ner, till ljudet av vågorna, sittande på en klippa mellan himmel och hav. Leta upp en alldeles egen klippa med en horisont så långt ögat når.
- Historia inbakad i nutid med en levande miljö och otroligt vacker kust-natur
- Förutom den vy som ligger framför mig ger den både närhet och perspektiv, rymden och den lättillgängliga avskildheten
- Där finns MYRE ! Skuleberget - Nationalparken med paradiset Tärnett Vattnen som måste ses/upplevas. Utsikten från Värnsberget är oslagbar. Vegetationen, renheten, spänningen, historien ja ALLT kan man njuta av med rätt guide.
- Den är speciell för att du kan se så långt och känner att du når till så mycket och ser både havet och skogen. Det gör mig samtidigt så liten och ödmjuk.
- Stenfältet nedanför själva fyrplatsen samt känslan av oändlighet när man tittar ut över havet uppe vid vandrarmhemmet
- Skuleskogens nationalpark med Slåttdalsskrevan och den fantastiska utsikten och naturen. Skogen är gammal, trolsk och lockande och vi har gjort många roliga utflykter dit. Där syns verkligen den höga kusten!

Finns det något i naturen i Höga kusten som du saknar när du reser bort?

- Svår fråga... Försöker leva i nuet och uppskatta det som är här och nu...
- Kuperad terräng - ser inte vad som döljer sig bakom nästa krök/krön i kombination med det öppna vida havet
- Jag saknar lugnet och den omfamnande friska skira luften.
- Det är den speciella skogen och alla berg, raviner och omväxlingen i naturen som jag saknar då jag reser bort och det gör jag ganska ofta. Man vet aldrig vad som finns bakom nästa berg, det är roligt. Här i Sörmland får man åka långt för att hitta ett berg. Det saknar jag väldigt mycket.
- Det kuperade landskapet, havet och bergen
- Höjdskillnaderna i landskapet!

Vilket är ditt favoritträd, och varför?

(Har det en vacker höstfärg? Är det förknippat med ett speciellt minne? Har det något attribut som tilltalar dej?)

- Solklart, röd lönn. Givetvis för den helt underbara färgen... Tycker lönn har läckra blad och med denna vinröda färg är den urläcker.
- Lönn - minner om ett klätterträd i min barndoms trädgård
- Tallen, den knotiga, vindpinade som envist håller sig fast trots ogästvänliga, utsatta lägen i de kargaste miljöer som på klippphyllor och stormpinade havsöar.
- LÖNN såklart ! ALLTID, VACKER IMPONERANDE OCH STOLT!
Svart fantasieggande vintersilhouett med eller utan månsken i trädkronan.
Mulliga sprickfärdiga vårknoppar i knöliga knippen. Ljuvligt frisk sommargrön.
Allt för att i oktober överväldiga omvärlden med sin "onödigt" kraftfulla färgprakt.
Lönnen oförutsägbart livfull utan like och dessutom långlivad.
Inte ens de fallna löven ruttnar utan prasslar ända tills de begravs i snö!
- Favoritträd är nog björken. Den är så bred och frikostig. Den värmer bra då jag eldar. Den skuggar bra då det är varmt. Den talar om när jag kan beskära rosorna på våren och talar om när våren är kommen genom lövsprickning.
Av björk kan jag forma saker som är användbara och vackra, både av näver och träet.
Tänk på svensk eller finsk midsommar utan björkar. Vad trist. Björkris är absolut nödvändigt för att bara finsk bastu. Denna doft går inte att beskriva.
Björksav smakar gott och löven är vackra på våren sommaren samt hösten.
- Rönn, bladen är vackra, den har fina höstfärger, bären lockar till sig fåglar
- Lönn - för att det blir så otroligt vackert på hösten med så många olika färger och för att lövhögarna av dessa är de bästa att hoppa i! De prasslar nämligen fantastiskt härligt!



En skulptur, skapad av människa,
djur och natur?

Fig. 33 Skymning över Mossaträsk foto: Ove Källström